

ADVIES Nr. 1.748

Zitting van dinsdag 7 december 2010

Problemen die gerezen zijn bij de sociale verkiezingen

x   x   x

2.436-1

A D V I E S Nr. 1.748

Onderwerp: Problemen die gerezen zijn bij de sociale verkiezingen

Met het oog op de volgende sociale verkiezingen heeft mevrouw J. MILQUET, minister van Werk, op 18 december 2009 de Nationale Arbeidsraad om advies verzocht over een aantal problemen die zich tijdens de sociale verkiezingen van 2008 bij de toepassing van de desbetreffende wetgeving hebben voorgedaan.

De Raad heeft die adviesaanvraag in behandeling genomen. Ook heeft hij besloten om in dat kader uit eigen beweging een bespreking te wijden aan een aantal punten die door de in zijn schoot vertegenwoordigde organisaties zijn naar voor gebracht.

Het onderzoek van die kwesties werd toevertrouwd aan de commissie Ondernemingsraden.

In het kader van haar werkzaamheden heeft de commissie beroep kunnen doen op de medewerking van de terzake bevoegde ambtenaren van de Federale Overheidsdienst Werkgelegenheid, Arbeid en Sociaal Overleg (FOD WASO), die ondermeer de adviesaanvraag van de minister nader toegelicht hebben.

Op verslag van de commissie Ondernemingsraden heeft de Raad tijdens zijn zitting van 7 december 2010 navolgend advies uitgebracht.

x   x   x

ADVIES VAN DE NATIONALE ARBEIDSRAAD

I. INLEIDING

In haar adviesaanvraag van 18 december 2009 vraagt de minister van Werk naar een oplossing voor een aantal punctuele problemen die tijdens de sociale verkiezingen van 2008, bij de toepassing van de desbetreffende wetgeving, zijn vastgesteld. In dat kader worden een reeks voorstellen tot wijziging en verduidelijking van de wetgeving naar voor gebracht.

Die problemen en voorstellen handelen over de bepalingen van de wet van 20 september 1948 houdende organisatie van het bedrijfsleven (verder: Bedrijfsorganisatiewet), de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers bij de uitvoering van hun werk (verder: Welzijnswet) en de wet van 4 december 2007 betreffende de sociale verkiezingen van het jaar 2008 (verder: Verkiezingsprocedurewet).

Voorts vestigt de minister in haar adviesaanvraag de aandacht op het probleem van de drempel die in aanmerking genomen moet worden voor de oprichting van een ondernemingsraad. In het kader van een akkoord van de sociale partners dd. 23 november 2007 betreffende de omzetting van de Europese richtlijn 2002/14/EG van 11 maart 2002 tot vaststelling van een algemeen kader betreffende de informatie en de raadpleging van de werknemers in de Europese gemeenschap, werd die drempel door de wet van 8 november 2007 tot bepaling van de drempel van toepassing voor de instelling van de ondernemingsraden of vernieuwing van hun leden ter gelegenheid van de sociale verkiezingen van het jaar 2008, voorlopig op 100 werknemers vastgesteld en werd voorzien dat tegen eind 2010 een evaluatie diende te gebeuren. Thans dient een regeling getroffen te worden met het oog op de verkiezingen van 2012.

In het raam van de adviesaanvraag over de voornoemde problemen heeft de minister de Raad ook geraadpleegd over een bijzondere praktijk die zich bij de vorige verkiezingen heeft voorgedaan met name de organisatie van verkiezingen per kieskring in eenzelfde technische bedrijfseenheid.

De Raad heeft besloten om in het kader van de bespreking van die problemen en voorstellen ook een onderzoek te wijden aan een aantal voorstellen betreffende de wetgeving inzake de sociale verkiezingen die door de werkgevers- en werknemersorganisaties zijn geformuleerd.

In onderhavig advies spreekt de Raad zich enerzijds uit over de problemen en voorstellen met betrekking tot de punten die de minister van Werk heeft voorgelegd. Anderzijds omvat dit advies ook een reeks eenparige voorstellen die de Raad uit eigen beweging naar voor brengt.

Het probleem van de drempel die in aanmerking genomen dient te worden voor de oprichting van een ondernemingsraad in het raam van de omzetting van de Europese richtlijnen nr 2002/14/EG betreffende informatie en consultatie en nr 2008/104/EG betreffende uitzendarbeid, wordt in dit advies niet behandeld. Dit geldt ook voor alle andere voorstellen met een impact op de drempel.

II. STANDPUNTEN EN VOORSTELLEN VAN DE RAAD

A. Standpunten met betrekking tot de problemen die de minister aan de Raad heeft voorgelegd

1. Aanwijzing van de secretaris van de ondernemingsraad

De Raad stelt vast dat in artikel 22, §1, lid 2 van de Bedrijfsorganisatiewet bepaald wordt dat het secretariaat van de ondernemingsraad waargenomen wordt door een lid van de vertegenwoordiging van het personeel en dat bij ontstentenis van akkoord over de aanwijzing van de secretaris of bij ontstentenis van bijzondere bepalingen in het huishoudelijk reglement de secretaris aangeduid wordt door de representatieve werknemersorganisatie of de representatieve organisatie van kaderleden waarvan de lijst het grootst aantal stemmen heeft behaald.

In de adviesaanvraag stelt de minister dat problemen zich stellen omtrent de interpretatie van de zinsnede “lijst die het grootst aantal stemmen heeft behaald”.

Oorspronkelijk werden de kandidatenlijsten ingediend door federaties. Bij het achterhalen van de lijst met het grootst aantal stemmen, kwam men dan ook automatisch uit bij één enkele federatie en dus bij één enkele werknemerscategorie. Sinds de sociale verkiezingen van het jaar 2000 zijn de representatieve werknemersorganisaties en organisaties van kaderleden die kandidatenlijsten mogen indienen enkel de syndicale confederaties zoals bedoeld in artikel 14, 4°, a) en 14, 5° van de Bedrijfsorganisatiewet (en dus ACV, ABVV, ACLVB en desgevallend NCK).

De vraag van de minister luidt of men de oorspronkelijke interpretatie van "lijst die het grootst aantal stemmen heeft behaald" nog wil behouden, rekening houdende met deze wetswijziging in 2000.

De Raad wenst vooreerst te onderstrepen dat het in die hypothese slechts gaat om de vaststelling van een regeling van suppletoire aard en dat het derhalve belangrijk is om in de eerste plaats een consensus na te streven tussen alle werknemersvertegenwoordigers in de ondernemingsraad.

Wat die suppletoire regeling betreft, heeft de Raad geen eenparig standpunt kunnen bereiken.

De leden die het ABVV en de ACLVB vertegenwoordigen houden vast aan de interpretatie dat de secretaris dient aangewezen te worden door de organisatie die, zonder onderscheid volgens categorie, het grootst aantal stemmen heeft behaald. Zij merken ook op dat hun standpunt overeenstemt met de interpretatie die gewoonlijk aan die zinsnede wordt gegeven en die in overeenstemming is met de besprekingen in de Senaatscommissie bij de voorbereiding van de wet.

De leden die het ACV vertegenwoordigen stellen in de eerste plaats voor om in de regelgeving te bepalen dat de secretaris logischerwijze best dient te worden aangewezen door de organisatie die, zonder onderscheid volgens categorie, het grootste aantal verkozenen heeft en dat enkel bij ex aequo van het aantal verkozenen de secretaris wordt aangewezen door de organisatie die, zonder onderscheid volgens categorie, het grootste aantal stemmen heeft behaald.

De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen wensen over die kwestie geen standpunt in te nemen.

2. Gelijkstellingen

De Raad merkt op dat artikel 4, 8° van de Verkiezingsprocedurewet bepaalt dat met een werknemer worden gelijkgesteld, de personen die voor een beroepsopleiding in de onderneming geplaatst zijn door de Gemeenschapsinstellingen belast met de beroepsopleiding.

Deze sector is in de loop der jaren sterk geëvolueerd. Gemeenschapsmateries werden overgeheveld naar de Gewesten, instellingen namen de vorm aan van een private VZW. Er stelt zich volgens de minister een probleem van definiëring: viseert men voor de gelijkstelling in artikel 4, 8° van de Verkiezingsprocedurewet bijvoorbeeld ook de personen die geplaatst worden door dergelijke privéorganismen in de vorm van een VZW (bijvoorbeeld: les missions locales pour l'emploi, les ateliers de formation par le travail, les travailleurs FPI)?

In de adviesaanvraag van de minister wordt voorgesteld duidelijker criteria op te stellen waardoor met zekerheid valt uit te maken of een persoon al dan niet onder deze categorie valt.

De leden die de werknemersorganisaties vertegenwoordigen gaan akkoord met het voorstel van de minister om duidelijker criteria uit te werken. Zij wensen immers te vermijden dat er betwistingen ontstaan en dat sommige personen ten onrechte worden uitgesloten.

De bepalingen waarmee tot nog toe allerlei mogelijke vormen van opleidingsstatuten in ondernemingen werden gelijkgesteld met werknemers leverden in het verleden geen problemen op. Nieuwe statuten waarmee personen door Gewesten of Gemeenschappen onder vormen van begeleide tewerkstelling (arbeidszorg in Vlaanderen, les missions locales pour l'emploi, ..) in ondernemingen werden geplaatst, vormden bij de vorige verkiezingen wél een grijze zone omdat betwist kon worden of het hier ging om opleidingsprojecten dan wel om "plaatsing" van kansengroepen in ondernemingen. Daarom stellen de werknemersorganisaties voor om ook deze tewerkstellingsvormen identiek te behandelen, zoals alle mogelijke opleidingsstatuten, en dus te assimileren met het begrip werknemer.

De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen benadrukken dat het meest duidelijke en rechtszekere criterium is "het al dan niet verbonden zijn door een arbeidsovereenkomst", zoals bepaald in de wet. Gelijkstellingen veroorzaken complexiteit en rechtsonzekerheid. Het zou trouwens onlogisch zijn dat zelfs begeleide werklozen meegeteld moeten worden terwijl zij slechts tijdelijk in het bedrijf worden opgeleid. Dit kan een negatieve impact hebben op de bereidwilligheid van werkgevers om dergelijke kansengroepen te vormen.

3. Aangifte van het aantal werknemers

De Raad stelt vast dat volgens artikel 7, § 1 van de Verkiezingsprocedurewet het gemiddelde van de in de onderneming tewerkgestelde werknemers moet worden berekend aan de hand van de tewerkstellingsperiodes die voor elke werknemer worden aangegeven door de werkgever in toepassing van de verplichting tot onmiddellijke aangifte van tewerkstelling (DIMONA).

In de praktijk gebeurt het evenwel dat niet steeds de werkgever deze informatie meedeelt. In scholen is het bijvoorbeeld de Gemeenschap die de DIMONA-aangifte doet en niet de school zelf, die echter wel de werkgever is.

De minister stelt voor dit artikel te wijzigen op een wijze dat het geen belang heeft wie de DIMONA-aangifte doet: *“[...] zoals voor elke werknemer medegedeeld krachtens het koninklijk besluit van 5 november 2002 tot invoering van een onmiddellijke aangifte van tewerkstelling, met toepassing van artikel 38 van de wet van 26 juli 1996 tot modernisering van de sociale zekerheid en tot vrijwaring van de leefbaarheid van de wettelijke pensioenstelsels [...]”*.

De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen geven de voorkeur aan het behoud van de huidige basisformulering omdat de DIMONA-aangifte principieel een verplichting ten laste van de werkgever is.

Om tegemoet te komen aan de problematiek van bepaalde scholen, stellen zij voor om deze specifieke situatie te regelen door een zinsdeel in dit artikel toe te voegen, luidend als volgt : *“ of voor wat de scholen betreft, in voorkomend geval, door de Gemeenschap”*.

De leden die de werknemersorganisaties vertegenwoordigen gaan akkoord met het voorstel van de minister, dat een algemene formulering voorstaat en niet enkel betrekking heeft op het onderwijs.

4. Bepaling van de technische bedrijfseenheid

De Raad leest in artikel 10, 1ste lid, 1° van de Verkiezingsprocedurewet: *“Uiterlijk op de zestigste dag die de aanplakking voorafgaat [...], informeert de werkgever schriftelijk over de aard, de gebieden en de graad van zelfstandigheid of afhankelijkheid van de zetel ten opzichte van de juridische entiteit.”*

De huidige formulering in dit artikel dekt echter niet de situatie waarbij meerdere juridische entiteiten één technische bedrijfseenheid vormen.

Daarom stelt de minister voor om dit artikel aan te vullen in de lijn van artikel 12, 2° van de Verkiezingsprocedurewet, dat deze situatie wel omschrijft: “[...] *of over de graad van zelfstandigheid of de afhankelijkheid van de juridische entiteiten ten opzichte van de technische bedrijfseenheid.*”

De Raad stemt in met dit voorstel.

5. Schorsing van de procedure

De Raad merkt op dat artikel 13, §1, leden 1 en 2 van de Verkiezingsprocedurewet bepaalt: *“Indien gedurende de periode van de dag van de aanplakking van het bericht dat de datum van de verkiezingen aankondigt en de dag van de verkiezingen de meerderheid van de werknemers van de betrokken categorie arbeiders of bedienden bij een staking betrokken is of indien vijftiwintig procent van de betrokken categorie arbeiders of bedienden tijdelijk werkloos is, kunnen de kiesverrichtingen op verzoek van een representatieve organisatie die kandidaten heeft voorgedragen worden geschorst vanaf de dag van aanplakking van het bericht dat de datum van de verkiezingen aankondigt bedoeld in artikel 14.*

De werkgever en de representatieve werknemersorganisaties die kandidaten hebben voorgedragen, kunnen nochtans beslissen deze verrichtingen voort te zetten...”

Hierbij rijst het probleem dat hogergenoemde situaties van staking of technische werkloosheid zich kunnen voordoen op een datum waarop de kandidatenlijsten nog niet zijn voorgedragen. Aldus zijn de representatieve organisaties die kandidaten “hebben” voorgedragen, zoals bedoeld in artikel 13, § 1, leden 1 en 2, op dat ogenblik nog niet gekend.

Om dit probleem op te lossen, stelt de minister voor de tekst van artikel 13, § 1, leden 1 en 2 in volgende zin aan te passen: *“op verzoek van een representatieve organisatie die kandidaten mag voordragen”* respectievelijk *“De werkgever en de representatieve werknemersorganisaties die kandidaten mogen voordragen”*.

De Raad gaat akkoord met deze aanpassing.

6. Dagtekening van het bericht dat de datum van de verkiezingen aankondigt

De Raad leest in artikel 14, 2de lid van de Verkiezingsprocedurewet dat het bericht waarbij de verkiezingsdatum aangekondigd wordt, moet worden gedagtekend.

In de Nederlandstalige versie van het artikel is het onduidelijk wat er onder "gedagtekend" dient te worden verstaan aangezien er kan worden begrepen dat dit bericht ook moet worden ondertekend. De Franstalige versie van de tekst is evenwel duidelijk en stelt "*Cet avis doit être daté*".

Om deze onduidelijkheid in de Nederlandstalige versie weg te werken, stelt de minister de volgende formulering voor: "*Dit bericht moet de datum van aanplakking vermelden*".

De Raad gaat akkoord met het voorstel van de minister.

7. Meetellen uitzendkrachten voor de berekening van het aantal mandaten

De Raad stelt vast dat in artikel 23 van de Verkiezingsprocedurewet bepaald wordt hoeveel personeelsleden aangewezen kunnen worden om in de raad, respectievelijk het comité, zitting te hebben. Dit aantal hangt af van het aantal werknemers in de onderneming op de dag waarop het bericht wordt aangeplakt dat de verkiezingsdatum aankondigt (dag X).

In de adviesaanvraag wordt erop gewezen dat de telling van het personeel met het oog op de vaststelling van het aantal mandaten een momentopname betreft (op dag X). Het aantal uitzendkrachten dat op het ogenblik van de telling bij de gebruiker is tewerkgesteld, wordt niet in aanmerking genomen. Uitzendkrachten moeten enkel meegeteld worden voor het behalen van de drempel voor de oprichting van een orgaan (dit laatste betreft de telling van een gemiddelde).

Volgens de minister volgt dit alles uit de lezing van artikel 25, eerste en derde lid van de Wet van 24 juli 1987 betreffende de tijdelijke arbeid, de uitzendarbeid en het ter beschikking stellen van werknemers ten behoeve van gebruikers (verder: Uitzendarbeidwet) en uit de parlementaire voorbereiding van deze wetsbepaling, en werd dit door verschillende rechterlijke uitspraken bevestigd.¹

In een arrest van 30 maart 2009 verwierp het Hof van Cassatie echter deze interpretatie en oordeelde dat uitzendkrachten die op de dag van de aanplakking van het bericht dat de verkiezingsdatum aankondigt, ter beschikking zijn gesteld van de gebruiker, eveneens in aanmerking komen voor de berekening van de personeelsterkte bij de gebruiker met het oog op de vaststelling van het aantal mandaten.

De minister stelt voor de reeds lang toegepaste interpretatie te behouden door een expliciete opname ervan in de regelgeving, en dus het letterlijk inschrijven van de uitsluiting van de uitzendkrachten in artikel 23 van de Verkiezingsprocedurewet.

De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen gaan akkoord met het voorstel van de minister om de uitzendkrachten expliciet uit te sluiten voor de telling van het aantal werknemers met het oog op de vaststelling van het aantal mandaten. Ze onderschrijven dienaangaande de heersende rechtspraak tot aan het gewraakte arrest van het Hof van Cassatie.²

---

¹ Artikel 25, 1ste tot 3de lid van Uitzendarbeidwet luidt als volgt: "Voor de toepassing van de wetten en de verordeningen die steunen op het aantal werknemers dat door een onderneming wordt tewerkgesteld, komen de ter beschikking van een gebruikende onderneming gestelde uitzendkrachten eveneens in aanmerking voor de berekening van de personeelssterkte, tewerkgesteld door die onderneming.

Het eerste lid geldt niet voor de uitzendkrachten die vaste werknemers vervangen als bedoeld in artikel 1, § 2, 1°.

Wat de wetgeving op de ondernemingsraden en de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen betreft, bepaalt de Koning de wijze van berekening van het gemiddelde van de uitzendkrachten die door een gebruiker worden tewerkgesteld..."

² Arbeidsrechtbank Kortrijk, 24 april 1991, RG 35983; Arbeidsrechtbank Brussel, 30 april 1991, R.D.S., 1991, p. 301; Arbeidsrechtbank Namen, 31 maart 1995, RG 85328.

Artikel 23 van de Verkiezingsprocedurewet verwijst uitsluitend naar het aantal werknemers, dat wil zeggen de personen die door de werkgever tewerkgesteld worden krachtens een arbeidsovereenkomst of een leerovereenkomst alsook enkele gelijkstellingen met de leerovereenkomst (zie artikel 4, 8° van de Verkiezingsprocedurewet). De uitzendkrachten die door de gebruikende onderneming tewerkgesteld worden, vallen dus niet onder het begrip "werknemer" in de zin van de artikelen 4, 8° en 23 van die wet.

Verder hebben noch de wetgever noch de Koning in de regelgeving betreffende de sociale verkiezingen een parallellisme willen invoeren tussen de wijze van telling van de werknemers per categorie op basis van een referentieperiode voorafgaand aan dag X-60 (vaststelling van de tewerkstellingsdrempel op basis van een gemiddelde in voltijdse equivalenten) en de punctuele en globale telling van de werknemers op dag X (vaststelling van het aantal mandaten op basis van het aantal hoofden). Noch artikel 23 van de Verkiezingsprocedurewet, noch de vroegere regelgeving verwijst immers naar de bepalingen tot regeling van de berekening van het "gemiddelde" van de personeelssterkte op dag X-60.

Wat de uitzendkrachten betreft, wordt het "gemiddelde" van de werknemers enkel berekend om na te gaan of een overlegorgaan moet worden ingesteld. Dat "gemiddelde" betreft zowel het vaste personeel als de uitzendkrachten, en dit op basis van een referentieperiode voorafgaand aan dag X-60. Het derde lid van artikel 25 van de Uitzendarbeidwet heeft geen betrekking op de berekening van het aantal op dag X tewerkgestelde werknemers om het aantal mandaten vast te stellen. Die laatste berekening is immers een "foto" van het aantal werknemers op dag X en elke werknemer wordt er voor een eenheid geteld (met inbegrip van de deeltijdwerkers), zodat die telling niets te maken heeft met een "gemiddelde" op basis van een referentieperiode.

Artikel 25 van de Uitzendarbeidwet wil rekening houden met het reële globale tewerkstellingsvolume in de gebruikende onderneming om na te gaan of de tewerkstellingsdrempels van 100 werknemers (raad) of 50 werknemers (comité) er al dan niet overschreden worden. Aangezien het gaat om een bijzondere wet die de uitzendarbeid regelt, heeft de Uitzendarbeidwet geen impact op de interne bepalingen van de bijzondere wetgeving betreffende de sociale verkiezingen. Zodra het overlegorgaan is ingesteld, heeft artikel 25 van de Uitzendarbeidwet dus geen enkele weerslag op de vaststelling van het aantal mandaten. In dezelfde logica wil de Europese richtlijn 2008/104 betreffende uitzendarbeid in haar artikel 7 uitsluitend de gelijkheid van rechten inzake collectieve vertegenwoordiging garanderen wat betreft de "berekening van de drempel waarboven de werknemersvertegenwoordigende organisaties mogen worden opgericht", en geenszins raken aan de wijze van aanwijzing van de personeelsvertegenwoordigers of de werking van die organen.

De leden die de werknemersorganisaties vertegenwoordigen kunnen de voorgestelde uitsluiting van uitzendkrachten bij de berekening van het aantal mandaten niet aanvaarden. Wat de uitzendkrachten betreft, houden zij vast aan de rechtspraak van het Hof van Cassatie. Het Hof stelde immers terzake dat de bepaling van artikel 25 van de Uitzendarbeidwet moet worden toegepast, die stelt dat “Uitzendkrachten eveneens in aanmerking (komen) voor de berekening van de personeelssterkte” en dit “voor de toepassing van de wetten en de verordeningen die steunen op het aantal werknemers dat door een onderneming wordt tewerkgesteld”.

Het Hof van Cassatie verwierp daarmee de - sinds lang toegepaste maar even lang betwiste - beperkende interpretatie om uitzendkrachten toch uit te sluiten uit berekeningen van het gemiddeld aantal werknemers voor de verdeling van het aantal mandaten per categorie. Deze beperkende interpretatie werd gesteund in een deel van de rechtsleer, en evenmin tegengesproken door de bevoegde overheidsdiensten. Deze beperkende interpretatie werd nochtans betwist in een deel van de rechtsleer, door een deel van de sociale partners en werd niet ondersteund in een deel van de jurisprudentie (bijvoorbeeld Arbrb. Mechelen, 1987).

De bepalingen van de Europese richtlijn 2008/104 EG inzake de gelijke behandeling van uitzendkrachten voorzien dat lidstaten erin kunnen voorzien om uitzendkrachten bij de inlenende onderneming onder dezelfde voorwaarden in rekening te brengen als vaste werknemers bij de berekening van drempels bij de inlenende werkgever. Zo niet moeten ze bij het uitzendbureau worden meegerekend zoals vaste werknemers. De Belgische praktijk om bij akkoord van de sociale partners geen uitzendkrachten voor te dragen als kandidaten bij de sociale verkiezingen, noch hen stemrecht toe te kennen, versterkt nog de noodzaak om uitzendkrachten bij de inlenende werkgever identiek te behandelen als vaste werknemers voor materies inzake drempels en berekening van mandaten.

Voor de leden die de werknemersorganisaties vertegenwoordigen is er derhalve geen valabele reden om een verschil te maken tussen groepen werknemers binnen eenzelfde onderneming bij de toepassing van de wetgeving betreffende de sociale verkiezingen, en a fortiori al helemaal niet om uitzendkrachten wél in rekening te brengen voor het berekenen van de drempel maar anderzijds uit te sluiten voor het vaststellen van een evenredige vertegenwoordiging bij de bepaling van de mandatenverdeling. Zij wensen de rechtspraak van het Hof van Cassatie niet ongedaan te maken door een nieuwe wetswijziging waarbij uitzendkrachten toch zouden worden uitgesloten voor de mandatenverdeling.

8. Aanplakking kandidatenlijsten

De Raad constateert dat in artikel 36, § 2 van de Verkiezingsprocedurewet bepaald wordt dat het bericht met de kandidatenlijsten moet worden aangeplakt op dezelfde plaatsen waar het bericht dat de datum van de verkiezingen aankondigt, werd aangeplakt.

Indien men vasthoudt aan de idee dat de lijsten letterlijk aangeplakt moeten worden rijst volgens de minister het probleem waar deze kandidatenlijsten moeten worden aangeplakt indien de aanplakking van het bericht dat de datum van de verkiezingen aankondigt, conform artikel 14, gebeurde via elektronisch document.

In zoverre men afstapt van de idee van daadwerkelijke aanplakking, kan artikel 36 volgens de minister worden aangevuld met een gelijkaardige zinsnede als in artikel 14 namelijk: *“De aanplakking kan vervangen worden door het ter beschikking stellen van een elektronisch document, voor zover alle werknemers hiertoe toegang hebben tijdens hun normale werkuren”*.

De Raad gaat akkoord met dit voorstel.

9. Aantal getuigen

De Raad merkt op dat artikel 44 van de Verkiezingsprocedurewet bepaalt dat zeventig dagen na de aanplakking van het bericht dat de datum van de verkiezingen aankondigt, de betrokken representatieve organisaties van werknemers en kaderleden als getuigen bij de kiesverrichtingen zoveel werknemers kunnen aanwijzen als er stembureaus zijn en evenveel plaatsvervangende getuigen.

De minister stelt dat in dit kader vooreerst de algemene vraag rijst naar de draagwijdte van een stembureau dat voor de verkiezing van beide organen (raad en comité) en/of voor verschillende werknemerscategorieën is samengesteld uit fysiek dezelfde personen: is er dan juridisch sprake van éénzelfde dan wel van meerdere stembureaus? Zij vindt dat het antwoord op die vraag dan verder consequent dient te worden toegepast op het aanduiden van het aantal getuigen.

De interpretatie dat er, ook al is er materieel slechts één enkel stembureau voor de raad en comité, sprake is van juridisch twee aparte stembureaus (wegens juridisch gezien twee aparte verkiezingen voor de raad en het comité), met als gevolg recht op twee getuigen, werd door een vonnis van de arbeidsrechtbank van Leuven op 11 juli 2008 afgewezen.³

De minister stelt voor een bepaalde interpretatie te kiezen en deze duidelijk toe te lichten in de regelgeving.

De Raad heeft daaromtrent geen eenparig standpunt kunnen innemen.

De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen stellen vast dat er op grond van de huidige regeling in de praktijk een groot aantal getuigen aanwezig kan zijn in hetzelfde stembureau (één voor de arbeiders ondernemingsraad, één voor de arbeiders comité preventie en bescherming op het werk, één voor de bedienden ondernemingsraad, één voor de bedienden comité preventie en bescherming op het werk, en dit telkens voor ACV, ABVV, ACLVB, NCK ....). De aanwezigheid van zoveel getuigen wordt aangevoeld als een hinderpaal voor de arbeidsorganisatie, zeker in KMO's en productieondernemingen. De werkgeversleden stellen daarom voor het aantal getuigen tot een redelijk aantal te beperken per (materieel) stembureau, bijvoorbeeld één per representatieve werknemersorganisatie (confederatie).

De leden die de werknemersorganisaties vertegenwoordigen zijn om praktische en organisatorische redenen van oordeel dat de expliciete mogelijkheid moet worden geboden om, in geval van een gemeenschappelijk kiescollege, getuigen aan te duiden namens beide categorieën "arbeiders" en "bedienden". Zij vragen ook om expliciet te bepalen dat indien hetzelfde stembureau functioneert voor de verkiezingen van zowel raad als comité, er in principe zowel voor het comité als voor de raad (aparte) getuigen mogen aangeduid worden.

---

³ Arbrb. Leuven (1ste kamer), 11 juli 2008, A.R. nr. 08/913/A.

10. Oproeping van de kiezers

a. Kiezers die niet in de onderneming aanwezig zijn

De Raad stelt vast dat in artikel 47 van de Verkiezingsprocedurewet bepaald wordt dat de kiezers door de werkgever voor de verkiezingen worden opgeroepen door middel van een oproepingsbrief, die hen in de onderneming overhandigd wordt ten laatste tien dagen voor de datum van de verkiezing. Een bericht dat uitgehangen wordt op de dag van die overhandiging, duidt aan dat deze plaats heeft gehad. De kiezer die op de dag waarop die brief moet worden overhandigd niet in de onderneming aanwezig is, wordt opgeroepen bij een dezelfde dag ter post aangetekende brief.

In de adviesaanvraag wordt erop gewezen dat de verzending per aangetekend schrijven voor de werkgever zeer duur kan uitvallen en voor de werknemer de verplichting kan meebrengen om verlof te nemen om de aangetekende zending op de post te gaan afhalen.

Om dit probleem te verhelpen, wordt voorgesteld in een soepeler regeling te voorzien door de mogelijkheid te bieden om de verdeling van de oproepingsbrieven over meerdere dagen te spreiden, zodat bijvoorbeeld ook deeltijders de kans krijgen de oproeping in de hand te ontvangen.

De Raad is zich bewust van de nadelen die de verzending per aangetekend schrijven zowel voor de werkgever als de werknemer kan meebrengen en is dan ook voorstander van een soepeler regeling, zoals door de minister wordt voorgesteld.

Om een praktische oplossing te bieden aan dit probleem, stelt de Raad voor de uiterste datum voor de toiletage van de kiezerslijsten, bedoeld bij artikel 46 van de Verkiezingsprocedurewet, met twee dagen te vervroegen. Concreet zou die uiterste datum gebracht worden van de 79ste (X+79) naar de 77ste dag (X+77) na de aanplakking van het bericht dat de verkiezingsdatum vaststelt. Op die wijze zou de werkgever over twee bijkomende dagen beschikken voor de overhandiging en/of verzending van de oproepingsbrieven aan de werknemers in de onderneming.

Daartoe stelt de Raad voor in voornoemd artikel 46 de woorden "*ten laatste aan de vooravond van het versturen van de oproepingsbrieven*" (Y-11) te vervangen door "*ten laatste de dertiende dag die de verkiezingen voorafgaat*".

De Raad preciseert dat dankzij de voorgestelde wijziging de werkgever de oproepingsbrieven aan de werknemers zal kunnen overhandigen en/of verzenden tussen de 13de dag en de 10de dag die de verkiezingsdatum voorafgaat waardoor tegemoetgekomen wordt aan de bekommernis om daarvoor over 3 dagen in plaats van één dag te kunnen beschikken. Die bijkomende termijn zal de werkgever in staat stellen de oproepingswijze zelfstandig te bepalen. De Raad verduidelijkt dat de werkgever verantwoordelijk is eensdeels om de individuele ontvangst van de oproepingsbrieven te bewijzen en anderdeels om de uiterste datum voor het overhandigen en/of verzenden van oproepingsbrieven, vastgesteld op 10 dagen voor de verkiezingen, niet te overschrijden.

De Raad vraagt het artikel 47 met zijn voorstel in overeenstemming te brengen. Daartoe stelt hij in de eerste plaats voor om in het eerste lid van dit artikel, de woorden *"een bericht dat uitgehangen wordt op de dag van deze overhandiging"* te vervangen door *"een bericht dat uitgehangen wordt op de laatste dag van deze overhandiging"*. Voorts stelt hij voor in het tweede lid van hetzelfde artikel de woorden *"de dag waarop de oproepingsbrief moet worden overhandigd"* te vervangen door *"de dagen van overhandiging van de oproepingsbrieven"* en de woorden *"dezelfde dag"* te vervangen door *"de laatste dag van deze overhandiging"*.

Voorts vindt de Raad dat ook het gebruik van andere communicatiemiddelen (e-mail) dan de aangetekende brief moet worden toegelaten om de kiezers voor de stemming op te roepen op voorwaarde evenwel dat de werkgever kan bewijzen dat de verzending binnen de vereiste termijn heeft plaatsgevonden en dat de werknemer van de mededeling heeft kennis genomen. Enkel op die manier kan men zeker zijn dat de werknemer effectief werd uitgenodigd, zoals dit bij een aangetekend schrijven het geval is.

De Raad meent dat aldus enkel nog een restgroep aan wie de oproeping niet kan worden overhandigd of die per mail niet kan worden bereikt, per aangetekende brief zal moeten worden opgeroepen.

b. Wijze van oproeping bij aangetekend schrijven

De Raad constateert dat er in de adviesaanvraag wordt op gewezen dat, als de oproeping per aangetekend schrijven gebeurt, er vele vragen rijzen omtrent de juiste manier waarop dit kan geschieden. Mogen bv. oproepingsbrieven voor raad en comité in één omslag?

Daarom wordt voorgesteld in de regelgeving te verduidelijken dat het mogelijk is de oproeping voor de verkiezing van raad én comité, en voor arbeiders én bedienden (in geval van gemeenschappelijke kiescollege) bij één enkel aangetekend schrijven, dat wil zeggen met één buitenomslag, te versturen.

De Raad gaat akkoord met dit voorstel.

c. Inhoud van de oproepingsbrief

De Raad merkt op dat in de adviesaanvraag vermeld wordt dat er bij de vorige verkiezingen vele vragen over de inhoud van de oproepingsbrief zijn gerezen. In de regelgeving wordt zulks immers niet gepreciseerd.

Er wordt dan ook voorgesteld in de regelgeving te verduidelijken dat in de oproepingsbrief moet worden opgenomen wanneer en waar de verkiezingen in de onderneming plaatsvinden en bij welk stembureau de werknemer zich moet aanbieden.

De Raad is het eens met dit voorstel.

d. De oproeping bij stemming per brief

De Raad laat opmerken dat in artikel 47 van de Verkiezingsprocedurewet bepaald wordt dat in geval per brief wordt gestemd, de oproepingsbrief en het stembiljet aangetekend naar de betrokken kiezers moeten worden verzonden.

In de adviesaanvraag wordt erop gewezen dat deze verplichting voor de werkgevers zeer duur kan uitvallen.

Daarom wordt voorgesteld om in de regelgeving te bepalen dat de oproepingsbrief en het stembiljet in eenzelfde buitenomslag mogen worden verzonden en dat dit ook mag met de stembiljetten voor raad én comité, en voor arbeiders én bedienden (in geval van een gemeenschappelijk kiescollege).

De Raad gaat akkoord met de voorstellen van de minister die tot doel hebben de kosten voor de aangetekende brieven te drukken maar is van oordeel dat in de eerste plaats in de mogelijkheid moet worden voorzien om de oproepingsbrief en de stembiljetten in de onderneming tegen ontvangstbewijs af te geven. Het is dus slechts wanneer de betrokken werknemers niet in de onderneming aanwezig zouden zijn, zoals bv. gedetacheerden, dat een aangetekend schrijven nog vereist zou blijven.

11. Rangschikking van de niet-verkozen kandidaten

De Raad stelt vast dat volgens artikel 67 van de Verkiezingsprocedurewet alle niet-verkozen kandidaten gerangschikt moeten worden overeenkomstig artikel 66 van diezelfde wet. In dat laatste artikel wordt bepaald op welke wijze de aanwijzing van de verkozenen moet geschieden.

In de adviesaanvraag wordt erop gewezen dat bij de vorige verkiezingen heel wat discussie is ontstaan over de manier waarop de rangschikking van de niet-verkozen kandidaten moet worden vastgesteld. Meer bepaald rees de vraag of na een eerste toewijzing van de lijststemmen voor de aanwijzing van de verkozenen en na een tweede toewijzing van die stemmen voor de aanwijzing van de plaatsvervangers er een derde toewijzing voor de bepaling van de volgorde van de niet-verkozenen vereist zou zijn.

Dienaangaande wijst de minister erop dat de verwijzing in het artikel 67 naar het artikel 66, dat de aanwijzing van de verkozenen regelt, niet erg duidelijk is. Zij acht het dan ook geraden die verwijzing weg te laten en de bewuste bepaling volledig te herschrijven zodat duidelijk is op welke manier de niet-verkozenen gerangschikt moeten worden.

De Raad is het erover eens dat in de regelgeving nog duidelijker bepaald moet worden op welke wijze de rangorde van de niet-verkozenen dient vastgesteld te worden.

In dit kader stelt hij voor dat, na de verdeling van de lijststemmen voor de aanwijzing van de plaatsvervangers, in het proces-verbaal meteen ook de volgorde van de plaatsvervangers en de voorlopige volgorde van de niet-verkozen kandidaten worden bepaald. De definitieve volgorde van de niet-verkozen kandidaten wordt vastgelegd zoals voorzien in artikel 21, §3 van de Bedrijfsorganisatiewet en in artikel 62 van de Welzijnswet.

Volgens de Raad impliceert dit volgende stappen in de verkiezingsprocedure. Eerst dient de volgorde van de effectief verkozenen te worden bepaald na een eerste toewijzing van de lijststemmen. En vervolgens dienen met een tweede en laatste toewijzing van de lijststemmen zowel de plaatsvervangers als de niet-verkozen kandidaten te worden aangewezen en hun volgorde bepaald. Dit gebeurt door het geheel van de lijststemmen opnieuw te verdelen aan de resterende kandidaten per lijst nadat hieruit voor de berekening de eerder aangeduide effectief verkozen kandidaten werden geschrapd. De Raad stelt voor deze volgorde ook te registreren in het proces-verbaal. Vermits de vraag of en de volgorde waarmee de niet-verkozenen een mandaat van plaatsvervanger of van effectief lid kunnen opnemen mee bepaald wordt door de vraag of ze al dan niet onder toepassing vallen van art 21 §3 van de Bedrijfsorganisatiewet en van artikel 62 van de Welzijnswet⁴ lijkt het aangewezen in het proces verbaal slechts een voorlopige volgorde te bepalen, die uitsluitend rekening houdt met de resultaten van de stemming. De definitieve volgorde dient bepaald te worden rekening houdend met voornoemde wettelijke bepalingen.

De Raad stelt voor die werkwijze in de regelgeving als volgt te specificeren door artikel 67 als volgt te wijzigen:

"Op elke lijst waarvan een of meer kandidaten verkozen zijn, worden de niet verkozen kandidaten plaatsvervangend verklaard volgens de regel bepaald voor de gewone verkozenen, zonder dat hun aantal hoger mag zijn dan het aantal verkozenen van de lijst.

Vooraleer de plaatsvervangende en resterende niet-verkozen kandidaten worden aangewezen gaat het bureau, na weglating van de gewone verkozen kandidaten over tot een tweede individuele toewijzing van de lijststemmen die aan de orde van voordracht ten goede komt; deze toewijzing geschiedt op dezelfde wijze als voor de gewone kandidaten, doch te beginnen met de eerste van de niet-verkozen kandidaten in voordracht. Alle plaatsvervangers evenals hun volgorde en de voorlopige volgorde van de resterende niet-verkozen kandidaten worden bepaald in functie van het aantal bekomen naamstemmen vermeerderd met de hen toegewezen lijststemmen bij deze tweede individuele toewijzing. De volgorde van de plaatsvervangers en de voorlopige volgorde van niet-verkozen kandidaten wordt opgenomen in het proces-verbaal. De definitieve volgorde van de niet-verkozen kandidaten wordt vastgelegd zoals voorzien in art 21 §3 van de wet van 20 september 1948 en in artikel 62 van de wet van 4 augustus 1996."

---

⁴ Dat wil zeggen de wettelijke bepalingen waarin de vervanging van de gewone en plaatsvervangende leden van de werknemersvertegenwoordiging wordt geregeld.

De Raad vraagt dat in de verkiezingsbrochure (voorheen omzendbrief) van de FOD WASO enkele voorbeelden worden uitgewerkt ter illustratie van de hiervoor voorgestelde regeling.

12. Stopzetting van de kiesprocedure

De Raad stelt vast dat in artikel 78 van de Verkiezingsprocedurewet wordt bepaald in welke gevallen de kiesprocedure wordt stopgezet en welke procedure in elk van die gevallen gevolgd moet worden.

In de adviesaanvraag wordt opgemerkt dat over de stopzetting van de kiesprocedure nog steeds veel vragen blijven rijzen, waaruit besloten wordt dat de redactie van het betreffende wetsartikel niet voldoende duidelijk is.

Volgens de adviesaanvraag is het geraden het artikel 78 volledig te herschrijven zodat duidelijk is wat er precies in elk van de verschillende hypothesen van stopzetten dient te gebeuren.

Met het oog daarop is in de adviesaanvraag een concreet voorstel opgenomen dat tot doel heeft aan die bekommernis tegemoet te komen.

In dat kader wordt ook gesuggereerd om van de herschrijving gebruik te maken om het geval waarin er slechts één enkele kandidaat wordt voorgedragen als een afzonderlijke hypothese letterlijk in het artikel op te nemen. In die hypothese zal het betrokken orgaan immers niet kunnen functioneren.

De Raad is het eens met de beginselen, die in de adviesaanvraag worden uiteengezet, maar vraagt de verschillende hypothesen daarin nog beter tot uiting te doen komen, bv. door onderverdelingen aan te brengen. Tevens drukt hij de wens uit de volledige en de gedeeltelijke stopzetting duidelijk van elkaar te onderscheiden.

De Raad gaat voorts akkoord om het geval waarin er slechts één enkele kandidaat wordt voorgedragen als een afzonderlijke hypothese in de voornoemde tekst op te nemen op voorwaarde evenwel dat er in dat geval minstens een proces-verbaal wordt opgesteld waarin die kandidaat, hoewel hij niet kan zetelen, als verkozen wordt aangewezen en daardoor dan ook de ontslagbescherming geniet, die aan de personeelsafgevaardigden wordt toegekend. Bij vorige verkiezingen zijn er immers daaromtrent betwistingen geweest.

13. Vervanging van werkgeversafgevaardigden

De Raad stelt vast dat in artikel 80, vijfde lid van de Verkiezingsprocedurewet bepaald wordt dat, wanneer nieuwe leidinggevende functies gecreëerd worden na de datum van de aanplakking van het resultaat van de verkiezingen, de lijst van de leidinggevende functies die in het kader van de procedure van de sociale verkiezingen werd vastgesteld, aangepast kan worden.

In de adviesaanvraag wordt erop gewezen dat die bepaling geen oplossing biedt voor functies die gecreëerd worden nadat de lijst in het kader van de verkiezingsprocedure definitief is geworden maar voor de datum van de aanplakking van het resultaat van de verkiezingen.

Om die reden wordt voorgesteld de formulering als volgt aan te passen: *"Wanneer er nieuwe leidinggevende functies worden gecreëerd nadat de lijst met leidinggevende functies definitief is geworden, kan deze lijst na de datum van de aanplakking van het resultaat van de verkiezingen worden aangepast, overeenkomstig de volgende werkwijze [...]".*

De Raad gaat akkoord met dit voorstel.

14. Organisatie van de sociale verkiezingen per kieskring

De Raad stelt vast dat in de adviesaanvraag erop gewezen wordt dat de geldende regelgeving tot op heden voorziet in een organisatie van de verkiezingen per technische bedrijfseenheid. Omwille van de sterk verspreide tewerkstelling, en om de kandidaten in de kleine "werven" meer kansen te geven op verkiezing, werd bij een groot bedrijf uit de distributiesector een gedetailleerd akkoord gesloten over de verkiezing per kieskring, binnen eenzelfde technische bedrijfseenheid. Dit hield in dat, steeds op basis van het akkoord in deze onderneming, de mandaten vooraf verdeeld werden over aparte kieskringen per regio, waarbinnen de stemming ook plaatsvond. Aldus wenste men een vaste vertegenwoordiging van elke regio binnen het uiteindelijke orgaan van de technische bedrijfseenheid te garanderen.

De minister wijst erop dat die werkwijze als dusdanig nergens voorzien wordt in de bestaande regelgeving zodat de sociale verkiezingsprocedure in die onderneming (niet zonder risico) verliep op basis van een (niet wettelijk) akkoord. De minister vraagt de Raad naar eventuele voorstellen die deze praktijk van kieskringen zouden kunnen legaliseren en desgevallend verfijnen naar andere toepassingsgevallen. In dit kader vraagt zij ook om eventuele pijnpunten dienaangaande vooraf te duiden en te bespreken en de juridische consequenties tot in detail na te gaan.

De leden die het ACV vertegenwoordigen zijn voorstander van een wettelijke regeling. Dit zou een rechtszekerheid bieden aan de grote ondernemingen met verspreide tewerkstelling die thans, met het oog op het waarborgen van een regionale representativiteit van hun centrale overlegorganen, voorzien in regionale kieskringen bij middel van ondernemingsakkoorden tussen werkgever en alle werknemersorganisaties. Zonder wetswijziging kleeft aan deze regelingen het risico van rechtsonzekerheid. Vermits ze afwijken van een regeling van openbare orde zijn deze procedures juridisch aanvechtbaar, net als de wettelijke bescherming van de betrokken kandidaten. Zonder enige hinder of complexiteit te veroorzaken voor werkgevers die geen gebruik wensen te maken van dergelijke regeling kan dit geregeld worden met volgend artikel 27bis toe te voegen in de Verkiezingsprocedurewet:

“Bij akkoord tussen de werkgever en de vertegenwoordigers van alle representatieve werknemersorganisaties kan de met toepassing van de artikelen 23 tot 27 bekomen verdeling van mandaten verder worden opgedeeld volgens bij akkoord omschreven kieskringen naar plaats van tewerkstelling. Het akkoord deelt de kiezerslijsten als bepaald in artikel 18 op overeenkomstig deze verdeling in kieskringen, en verdeelt het totaal aantal te verkiezen effectieve en plaatsvervangende mandaten over elk van de kieskringen. Het akkoord moet uiterlijk worden bereikt op de dag van aanplakking van het bericht waarbij de datum der verkiezingen wordt aangekondigd, en wordt mee bekendgemaakt overeenkomstig de bepalingen in artikel 14.

In voorkomend geval wordt het akkoord aangepast overeenkomstig het bepaalde in de artikelen 31 en 32.

In geval van een akkoord zullen de kandidatenlijsten als bedoeld in de artikelen 33 en 40 worden opgedeeld per kieskring; bovendien worden de stemverrichtingen, de stemopneming en de verdeling van de mandaten en de aanwijzing van de gekozenen als bepaald in de artikelen 54 tot 69, en de vervanging van gewone leden als bepaald in artikel 79, apart geregeld voor elke kieskring afzonderlijk.”

De leden die het ABVV en de ACLVB vertegenwoordigen benadrukken hun bekommernis voor rechtszekerheid bij de organisatie van sociale verkiezingen.

Vanuit die bekommernis zijn ze dan ook bereid na te gaan hoe de ondernemingen, die bepaalde praktijken willen toepassen, de nodige juridische garanties kunnen geboden worden om deze te organiseren zonder dat zij het risico lopen dat de verkiezingen worden nietig verklaard.

Die leden zijn evenwel van oordeel dat de Raad niet meer over de nodige tijd beschikt om dit probleem tegen de eerstkomende verkiezingen grondig te bespreken.

In afwachting van die bespreking achten zij het aangewezen om voor die eerstkomende verkiezingen geen bepalingen in de regelgeving op te nemen.

De leden die de werkgeversorganisaties vertegenwoordigen merken op dat in heel wat ondernemingen vóór de verkiezingen allerlei werkwijzen worden afgesproken om de procedure beter op hun specifieke situatie af te stemmen.

Al die verschillende praktijken in de wetgeving regelen, kan nooit exhaustief zijn en zou de regelgeving, die reeds ingewikkeld is, nog complexer maken en de rechtszekerheid in het gedrang brengen.

Zij gaan dan ook niet akkoord om mee te werken aan initiatieven die tot doel hebben dergelijke werkwijzen op één of andere manier in de regelgeving in te schrijven.

B. Voorstellen die de Raad uit eigen beweging naar voor brengt

1. Genummerde kiezerslijsten

De Raad constateert dat artikel 14, 1ste lid van de Verkiezingsprocedurewet bepaalt dat de ondernemingsraad of het comité, of bij ontstentenis ervan de werkgever, de werknemers in de verschillende secties en afdelingen van de onderneming door aanplakking van een bericht negentig dagen voor de dag van de verkiezingen in kennis stelt van [...] de voorlopige kiezerslijsten of de plaatsen waar zij kunnen worden geraadpleegd. Deze lijsten hernemen de werknemers tewerkgesteld in de onderneming die op de dag van de verkiezingen zullen voldoen aan de kiesvoorwaarden.

De Raad stelt voor dat het aantal kiezers bij de aanplakking wordt verduidelijkt op basis van een genummerde namenlijst, apart voor elke categorie. Die nummering vereenvoudigt het nazicht op de correctheid en de volledigheid van de gegevens en maakt het gemakkelijker deze gegevens te gebruiken bij de berekeningen die in de loop van de verdere procedure nog moeten worden uitgevoerd.

2. Termijn van aanplakking

De Raad merkt op dat de berichten waarin de datum van de verkiezingen en de verkiezingskalender worden aangekondigd, de aankondiging van de indiening van de kiezerslijsten, de lijsten met de kandidaten, de lijsten met de leden van de stembureaus, de verdeling van de kiezers, de overhandiging van de oproepingsbrieven voor de verkiezing alsook de aankondiging van de verkiezingsuitslagen en de samenstelling van de organen aangeplakt moeten blijven tot de vierentachtigste dag na de aanplakking van de uitslag van de stemming (art. 45 en 68 van de Verkiezingsprocedurewet).

De Raad meent dat deze aanplakkingen onpraktisch zijn: de borden met de aankondigingen worden immers onleesbaar.

Om dit probleem te ondervangen stelt de Raad concreet voor om in de regelgeving te bepalen dat enkel nog het bericht met de samenstelling van de organen tot de 84ste dag aangeplakt moet blijven en dat alle andere berichten slechts tot de 15de dag aangeplakt dienen te worden waarna ze nog tot de 84ste dag op eenvoudig verzoek ter beschikking gesteld moeten worden.

Tenslotte stelt de Raad voor dat dezelfde termijnen mutatis mutandis zouden gelden in geval van vervroegde stopzetting.

3. Elektronisch stemmen

De Raad merkt op dat de artikelen 71 tot 78 van de Verkiezingsprocedurewet voorzien in een regeling die het mogelijk maakt om onder bepaalde voorwaarden in de onderneming elektronisch te laten stemmen.

Hij vestigt de aandacht op het artikel 72 waarin bepaald wordt dat het informaticasysteem dat aangewend wordt, moet beantwoorden aan een reeks voorwaarden onder meer het gebruik opleggen van verschillende magnetische kaarten wanneer de stemming tegelijk plaatsvindt voor de raad en het comité.

De Raad wijst erop dat die voorwaarde in de praktijk een probleem kan doen rijzen voor de toepassing van bepaalde systemen, die slechts met één magneetkaart of zelfs zonder magneetkaarten functioneren.

Om dit probleem te verhelpen, stelt de Raad voor die voorwaarde uit de regelgeving weg te laten met dien verstande nochtans dat alle voorwaarden waaraan de informaticasystemen volgens de regelgeving moeten beantwoorden ongewijzigd behouden moeten blijven.

In dit kader vestigt hij inzonderheid de aandacht op de voorwaarde dat elk systeem de nodige waarborgen moet bieden inzake betrouwbaarheid en veiligheid, de onmogelijkheid moet verzekeren van elke manipulatie van de geregistreerde gegevens en het geheim der stemming moet garanderen. Ook dient elk systeem de bewaring te verzekeren van de resultaten van de stemming alsook de mogelijkheid tot controle van de stemverrichtingen en van de resultaten door de arbeidsgerechten.

Tenslotte herinnert hij eraan dat elke beslissing om over te gaan tot elektronisch stemmen steeds met unanimité moet worden genomen door elke betrokken raad of comité.

4. Parafering van een verdacht stembiljet

De Raad stelt vast dat in artikel 62 van de Verkiezingsprocedurewet wordt bepaald dat, als de voorzitter van het stembureau zelf aan de geldigheid van stembiljetten twijfelt en als een ander lid van het bureau voorbehoud meent te moeten maken over de geldigheid ervan, deze biljetten door de voorzitter als verdacht beschouwd moeten worden. Volgens de beslissing van de voorzitter worden zij gevoegd bij de categorie waartoe ze behoren (geldig of ongeldig). Wanneer een of meer leden van het bureau het voorbehoud menen te moeten handhaven, vermeldt de voorzitter dit in het proces-verbaal van het stembureau. In dat geval moet hij het betwiste biljet *paraferen*.

In artikel 63 van de wet wordt vervolgens bepaald dat, na afloop van de opnemingsverrichtingen, de stembiljetten in afzonderlijke omslagen moeten worden gestoken en dat bij die gelegenheid de verdachte biljetten, (ondergebracht bij de geldige of ongeldige biljetten), door de voorzitter moeten worden *gevisieerd*.

De Raad wijst erop dat bij elke verkiezing vragen rijzen over de precieze draagwijdte van de procedure die met betrekking tot de verdachte biljetten gevolgd moet worden. Meer bepaald de verplichting om deze biljetten te paraferen en te viseren schept verwarring.

Om in de toekomst problemen daaromtrent te vermijden, stelt de Raad voor de procedure zo te preciseren dat de voorzitter bij twijfel over de geldigheid van het biljet, het dient te paraferen en dat hij vervolgens een beslissing moet nemen over de geldigheid of ongeldigheid zonder dat bij die gelegenheid nogmaals geparafeerd of geïdificeerd moet worden. In dat kader kan volgens hem de verplichting tot viseren, zoals die in artikel 63 voorkomt, geschrapt worden.

5. Kleur van het stempotlood

De Raad wijst erop dat volgens artikel 61 van de Verkiezingsprocedurewet o.m. als ongeldige stembiljetten worden beschouwd deze waarmee de kiezer door een teken, een doorhaling of een merk herkend kan worden. Voorts wordt bepaald dat het teken van de stemming, zelfs wanneer het op onvolmaakte wijze is aangebracht, als een geldig uitgebrachte stem beschouwd moet worden tenzij het duidelijk in de bedoeling van de kiezer lag het stembiljet herkenbaar te maken.

In de brochure "Sociale verkiezingen 2008" van de betrokken federale overheidsdienst wordt er in dit kader ondermeer op gewezen dat een stembiljet dat niet ingevuld is met het kiespotlood (van het stembureau) niet enkel om deze reden ongeldig mag worden verklaard behalve als de kiezer, zelfs ongewild, geïdificeerd kan worden.

Vanuit dezelfde gedachtegang is de Raad van oordeel dat de kleur van de gebruikte balpen of van het gebruikte potlood op zichzelf geen reden mag zijn voor de eventuele ongeldigheid van een stembiljet.

Hij vestigt in dit verband inzonderheid de aandacht op het probleem van de stemming per brief. De kiezer die stemt per brief weet immers niet op voorhand welke kleur van stempotlood in het stembureau gebruikt zal worden. Hij kiest zelf een bepaalde kleur uit om zijn stem uit te brengen zonder dat hij daarmee zijn stem herkenbaar wil maken.

De Raad vraagt in de brochure voor de volgende verkiezingen de aandacht op die situatie te vestigen.
